

O‘ZBEKISTONNING QADIMGI TARIXIGA BIR NAZAR

*Ataullayeva Lobar Toshmatovna**Piskent tumani 3- umumiy o‘rta ta’lim maktabi**Tarix fani o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Tarix darslari orqali o‘quvchilar ongida vatanga muhabbat, mustaqillik va ozodlik g‘oyalarini singdirish, O‘zbekistonning qadimgi tarixi, topilmalar ushbu maqolada o‘z aksini topgan.

Kalit so‘zlar: Qadimgi zamon, buyumlar, tarix, Avesto, sopol buyumlar, yozuvlar.

KIRISH

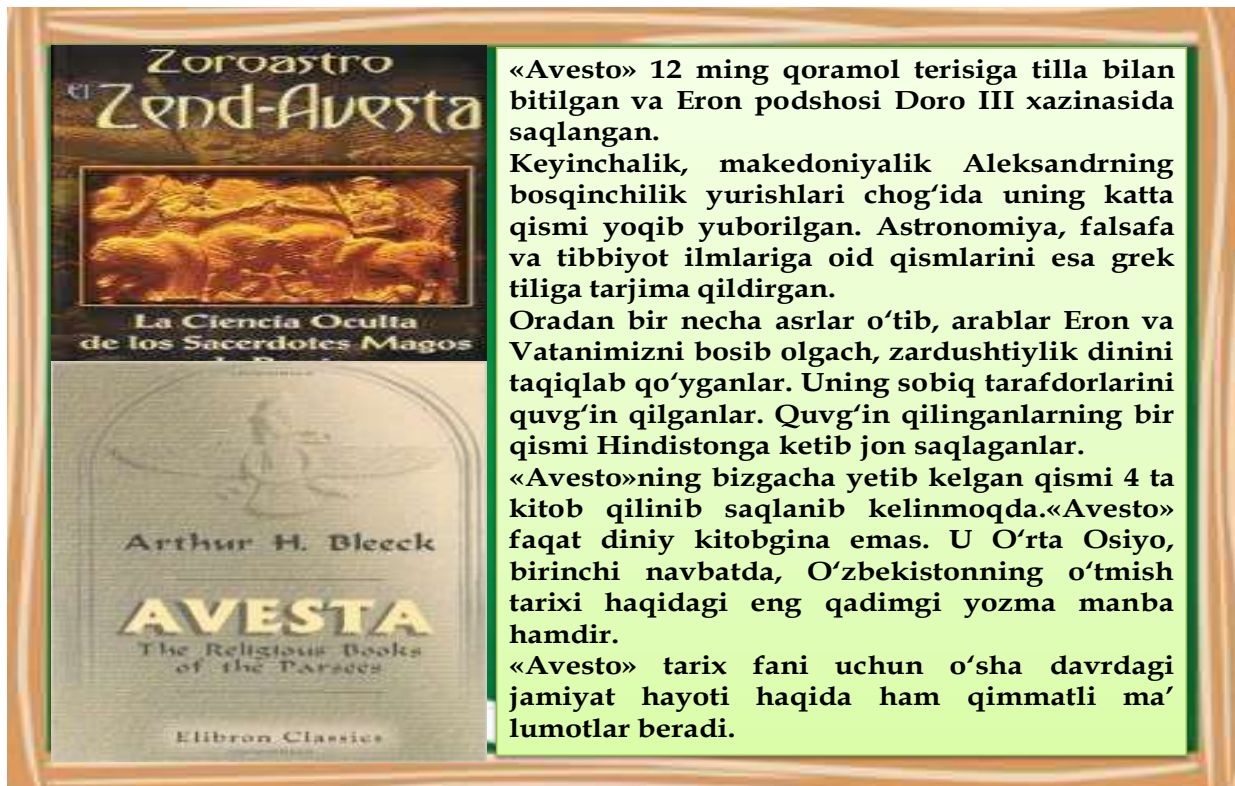
Jahonda shaharlar va davlatlar paydo bo‘lgan davrlardan beri ming yillar o‘tdi. Ammo qadim zamonlarda odamlar yaratgan ko‘pdan ko‘p narsalardan bugun ham kundalik hayotda foydalanib kelinmoqda. Bu mehnat qurollari, sopol buyumlar, g‘ildirak, sopol suv quvurlari, gazlamalar, yozuv va boshqa ko‘pgina narsalardir. Qadimgi zamon mualliflari yozib qoldirgan asarlar hali-hanuz kishilarga saboq berib, tarbiyalab kelmoqda. Olimlar yer yuzida qachonlardir ro‘y bergan voqealarni qaytadan tiklash uchun katta kuch-g‘ayrat sarflaganlar. Ular qadimgi shaharlarni topib tekshirishdi va charmga, sopolga, toshga, shuningdek, tangalarga bitilgan sirli yozuvlarni o‘qishdi.

***O‘rta Osiyoning yirik
ilm-fan markazi
bo‘lgan Marv shahrida
(hozirgi
Turkmanistondagi
shahar) ijod qildi.***

Siz endi arxeologik topilmalar nimalar haqida so‘zlab berishini bilasiz. Qadimgi bitiklarni o‘rganish bilan epigrafika, tangalarni o‘rganish bilan esa numizmatika degan maxsus fanlar shug‘ullanadi.

Insoniyat sodda mehnat quollarini yasashdan to hunarmandchilik durdonalarini yaratishga qadar, eng oddiy uy-joylarni qurib olishdan to shaharlarni bunyod etishga qadar uzoq yo‘lni bosib o‘tdi. Eng qadimgi shaharlar, yozuv, davlatlar tashkil topishi va rivojlanishi davrini olimlar ilk sivilizatsiya deb ataydilar. Dastlabki sivilizatsiyalar tarixi Qadimgi Sharqda, so‘ngra Yunonistondagi Krit orolida boshlangan Qadimiy yozuv namunasi edi. Qadimgi sivilizat siyalar jahonning ko‘pgina o‘lkalarida, jumladan, O‘zbekiston hududida ham vujudga kelgan.

«Avesto» 12 ming qoramol terisiga tilla bilan bitilgan va Eron podshosi Doro III xazinasida saqlangan.

Keyinchalik, makedoniyalik Aleksandrning bosqinchilik yurishlari chog‘ida uning katta qismi yoqib yuborilgan. Astronomiya, falsafa va tibbiyot ilmlariga oid qismlarini esa grek tiliga tarjima qildirgan.

Oradan bir necha asrlar o‘tib, arablar Eron va Vatanimizni bosib olgach, zardushtiylik dinini taqiqlab qo‘yganlar. Uning sobiq tarafdorlarini quvg‘in qilganlar. Quvg‘in qilinganlarning bir qismi Hindistonga ketib jon saqlaganlar.

«Avesto»ning bizgacha yetib kelgan qismi 4 ta kitob qilinib saqlanib kelinmoqda.«Avesto» faqat diniy kitobgina emas. U O‘rta Osiyo, birinchi navbatda, O‘zbekistonning o‘tmish tarixi haqidagi eng qadimgi yozma manba hamdir.

«Avesto» tarix fani uchun o‘sha davrdagi jamiyat hayoti haqida ham qimmatli ma‘lumotlar beradi.

Tarix bizni ko‘p narsaga o‘rgatadi. Uni «buyuk o‘qituvchi» deb bejiz aytishmagan. Shu bois har birimiz o‘z Vatanimiz tarixini bilishimiz va boshqa mamlakatlar xalqlarining tarixi va madaniyatiga hurmat bilan qarashimiz kerak. Geografik jihatdan O‘zbekiston ancha katta hududni egallaydi. Amudaryo va Sirdaryo oralig‘i, Farg‘ona, Zarafshon vodiylari va Surxondaryo vohasi o‘zining serhosilligi va iliq iqlimi tufayli uzoq qadimdayoq obod bo‘lgan. Qulay geografik joylashuvga ega bu zamin Sharq va G‘arb mamlakatlarini bog‘lab turgan. Bunda O‘zbekistonning qadimgi shaharlari orqali o‘tgan Buyuk Ipak yo‘li nihoyatda katta ahamiyatga ega bo‘lgan.

Arxeologlar Surxondaryo vohasidan qadimgi ziroatchilar manzilgohlaridan biri bo‘lgan Sopollitepani topishdi (Muzrabod tumani). Qazishmalar davomida bu yerdan xom g‘ishtdan qurilgan uy-joylar, sopol buyumlar, bronzadan yasalgan mehnat quollari va zeb-ziynatlar yasalgan ustaxona qoldiqlari, shuningdek, yirik xumlarda saqlangan bug‘doy va arpa doni topilgan O‘zbekiston kishilik madaniyati tarixining eng qadimgi maskanlaridan biridir.

Surxon vohasida (hozirgi Sheroboddan uncha uzoq bo'lmagan joy) Jarqo'ton manzilgohi vujudga kelgan. Jarqo'ton qurilishi tarixida ilk shahar alomatlari ko'zga tashlanadi. U ikki qismdan iborat bo'lgan: qal'a va uning atrofi da jamoa a'zolari bo'lmish hunarmand va dehqonlarning uylari joylashgan. Jarqo'tonda ibodatxona qoldiqlari topilgan. Bronza davri manzilgohlari aholisi har xil hunarmandchilik, to'quvchilik, kulolchilikni rivoj toptirishda, zeb-ziynat buyumlarini yasash, qurilish sohasida katta yutuqlarga erishgan. Bronza davrida odamlar kulolchilik charxiva g'ildirakni kashf etdilar. Shu tariqa dastlabki aravalar vujudga kelgan.

O'rta Osiyo jamiyati asosini tashkil etgan «nmana» – katta patriarxal oilasi haqida «Avesto»dan bilamiz. Bir necha «nmana»lar urug' jamoasi – «vis»ni tashkil etgan. Hududiy qo'shnicilik jamoasi esa «varzana» deb nomlangan. Bunday jamoalar qabilaga – «zantu»ga birlashgan. O'z hududini himoya qilish uchun bir qancha qabilalar ittifoqqa – «dax'yu»ga uyushishgan. O'rta Osiyoda temir asriga o'tish davrida jamiyatning tuzilishi shunday bo'lgan.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, bu borada oldimizda turgan dolzarb vazifalar haqida fikr yuritilar ekan, ulug' ma'rifatparvar bobomiz Abdurauf Fitratning “Tarix millatning o'tmishini, taraqqiyotini hamda tanazzulining sabablarini o'rganuvchi fandır” degan fikrlari qadimgi tariximizdagi soliq tizimlarini o'quvchiga o'rgatish, bugungi O'zbekiston taraqqiyoti uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA

Xalqimizning madaniy qadriyatlari, ma'naviy merosi ming yillar mobaynida Sharq xalqlari uchun qudratli ma'naviyat manbai bo'lib xizmat qilib kelgan. Uzoq vaqt mobaynida davom etgan mafkuraviy tazyiqqa qaramay, O'zbekiston xalqi avloddan-avlodga o'tib kelgan tarixiy va madaniy qadriyatlarni hamda o'ziga xos an'analarni saqlab qolishga muvaffaq bo'ldi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Usmanov A.U. Dendrologiya. « O'qituvchi», Toshkent. 2001.
2. H.Qobulova. O'zbekiston tarixi fanidan o'quvchilar uchun mo'ljallangan mashq daftari. Qo'llanma. Buxoro, 2021-yil
3. Qo'shimcha ma'lumot uchun elektron manzillar: www.ziyonet.uz, www.istedod.uz